

Utvalgte dokumenter

Bergens Tidende

Eventyr fra Afrika

Bergens Tidende Morgen 25.05.2004

OLE BJØRN REKDAL

Side: 29

Emne: Politikk|Sosiale forhold

kronikk ole bjørn rekdal Den starter med en beskrivelse fra T-banen: En kvinne sitter med hunden sin på fanget og klapper og kjærtegner den gjennom hele reisen. "En usannsynlig oppførsel", skriver journalisten

(som ganske sikkert kommer fra et lokalsamfunn hvor hunder står ganske langt nede på rangstigen), men føyer til at fenomenet har en forklaring: "I vestlige samfunn er hunden ofte den eneste vennen man har". Artikkelen forteller oss videre at de få barna som finnes i Tyskland ikke ser ut til å ha det noe bra, og at selv hjemme er det små muligheter for å leke. Hvis ikke naboen klager umiddelbart, så er det barnas foreldre som gjør det, for de fleste voksne er hovedsakelig opptatt med å se på tv eller sove når de først er hjemme.

Journalisten konkluderer med at det virker som om europeere er mer glad i hunder enn i barn, og får støtte for dette gjennom intervjuer med andre afrikanere som selv bor i Europa.

Mange vil sikkert være enig i at vi har utviklet et lite barnevennlig samfunn, og enkelte vil kanskje også hevde at de har en nabo som er mer glad i hunder enn barn. Men likevel, de fleste av oss vil nok protestere på bildet den kenyanske journalisten tegner av oss her oppe i det kalde nord. Kanskje vi smiler litt også, for forfatteren må jo ha misforstått noe ganske vesentlig? Det er liten grunn til å tvile på observasjonene og sitatene han samlet i Tyskland, men det oppstår et problem når han klipper opp og setter små informasjonsbiter sammen på denne måten, generaliserer og titter på dem gjennom sine egne kulturelle briller. Dette er kanskje ikke god journalistikk, men artikkelen er interessant fordi den er et temmelig nøyaktig speilbilde av noe vi er mye mer vant med: Beskrivelser av europeere sin opplevelse, og ofte svært fantasifulle eller spekulative fortolkning av Afrika.

Den reisende, enten han er misjonær, bistandsekspert, journalist, eller katastrofeturist har enorm makt til å definere fremmede virkeligheter for oss, nettopp fordi de er så fremmede. Formidlerne har vært der, i motsetning til de fleste av lytterne eller seerne. Noen av beretningene serveres til og med av nordmenn som har vokst opp der, slik tilfellet var med politimannen som nylig underviste på politihøgskolen om hva man bør ta hensyn til i etterforskning rettet mot afrikanske miljøer. Studentene fikk bl.a. vite at afrikanere er redde for onde ånder om natten, de lyver systematisk, og fengselsopphold i Skandinavia oppfatter de tydeligvis som ensbetydende med et liv i sus og dus hvor heltestatus og ytterligere rikdom venter når de "med et smil om munnen" utvises av landet.

Mange av beretningene vi får fra Afrika er skrevet av menn og kvinner som sitter på innsiden av et høyt gjerde og skriver om hva de tror finnes på utsiden av det. Slike gjerdet er det mange av der hvor nordmenn bor i Afrika, og de består gjerne av kombinasjoner av økonomisk ulikhet, fremmedfrykt og piggetråd som setter ulike typer begrensninger for hvor mye man lærer om hva som finnes der utenfor. Det er fullt mulig å flytte til Afrika uten å forlate Norge, men en skal være forsiktig med å moralisere over en slik konstellasjon.

Det finnes helt sikkert andre meningsfulle og viktige ting å gjøre i Afrika enn å lære om folk og lokal kultur, og det er i det hele tatt mange gode grunner til å velge å bo i en getto sammen med sine egne. Det som er betenkelig er hvor lett det er for våre reisende til Afrika å få utgitt bøker, og sikkert også å få undervisningsoppgaver, om hva som befinner seg utenfor gettoen de levde eller vokste opp i.

Innflytelsen til den som har vært der står m.a.o. ikke alltid i forhold til kompetansen han har om temaet som behandles, og av og til kan denne innflytelsen nå virkelig høyt opp i politiske beslutningsorganer. Da Fremskrittspartiet for en del år siden lanserte "fjernkulturell" som et sentralt begrep i sitt partiprogram oppsto det et tilnærmet totalt kaos i forhold til hvordan begrepet skulle defineres. En av de sentrale tillitsvalgte som ble intervjuet i den sammenhengen var Fridtjof Frank Gundersen, og hans definisjon var kanskje den mest praktiske. Fjernkulturell er "den type mennesker som har en slik kultur at de vil skape vesentlige problemer i et norsk borettslag", ifølge Gundersen, og han utdypet med et godt eksempel: "Det er legitimt å stjele i afrikansk kultur. Den som stjeler blir beundret". Da Dagbladets journalist spurte om hva han bygde dette på, svarte Gundersen: "Svenning (landsmøtedelegat Harald Svenning fra Sør-Trøndelag) fortalte det. Og han har vært mye i Afrika". (Dagbladet, 20. april 1997).

Det er flere ting som gjør Afrika spesielt sårbart i forhold til masseproduksjon av sludder som det vi har sett eksempler på ovenfor. En av dem er at slike beretninger historisk sett er satt i system. Gjennom flere hundre år har europeere laget de mest fantastiske og fantasifulle beretninger om Afrika som elendighetens og håpløshetens kontinent, hvor primitivitet og promiskuitet florerer. Religiøse myter ble brukt for å legitimere slavehandelen, som mange av våre forfedre i fullt alvor fremstilte som et middel for å redde afrikanerne fra sin egen elendighet. Senere kom vitenskapsfolk på banen, med teorier som forklarte hvorfor afrikanerne var underlegne alle andre. Når europeerne etter hvert oppdaget en rekke

"avanserte" og imponerende trekk ved afrikansk sosial organisasjon, teknologi og arkitektur sto dette i et åpenbart motsetningsforhold til disse rasistiske teoriene.

Men det vestlige negative bildet av Afrika ble reddet av nye og mer sofistikerte varianter som forklarte at disse trekkene måtte være et resultat av før-kolonial innvandring fra Midtøsten og Europa.

Til og med ruinbyen Zimbabwe, langt sør i Afrika, ble forsøkt forklart på denne måten. Dette arkitektoniske verket var utvilsomt storslått, og siden afrikanere per datidens definisjon ikke var i stand til å skape noe storslått sett med europeiske øyne, måtte det være utført av ikke-afrikanere. Slike rasistiske teorier har liten oppslutning i dag, men fordommene de var basert på lever fortsatt videre i ulike avskygninger og former.

Et av de mest fremstående trekkene ved Afrika er kontinentets enorme kulturelle mangfold. Like fullt er det neppe noen andre kontinent vi er flinkere til å lage generaliseringer om enn akkurat Afrika. "Slik er det i Afrika" blir vi fortalt, og det gis ekstra kraft ved å komme direkte eller indirekte fra noen som har vært der .

Den mest åpenbare grunnen til å reagere på spekulative eller direkte feilaktige fremstillinger av Afrika er at slike tilfeller er med på å forsterke fordommer mot kontinentet og menneskene som kommer derfra. Vi kommer bare et stykke på vei ved å skrive kritiske innlegg mot politihøgskolen, eller latterliggjøre Fridtjof Frank Gundersen. Det største problemet er at mange av oss overhodet ikke finner grunn til å reagere på selv de mest fantastiske påstander og generaliseringer om Afrika.

Den type "informasjon" som vi har eksemplifisert her blir ofte tatt for god fisk fordi den er i tråd med elementær barnelærdom for altfor mange av oss. Vi er ikke bare oppflasket med beretninger og eventyr som har lite med afrikansk virkelighet å gjøre, men også med forestillingen om at Afrika er en samling med temmelig like landsbyer. Har man sett én, har man sett alle, og vi gir derfor den eller de som har vært der rett til ikke bare å uttale seg med autoritet om lokalsamfunnet han så eller besøkte, men også til å si noe om hele Afrika.

Vi har langvarige tradisjoner for å rakke ned på og trampe på Afrika, men vi lever også i en tid da nye krefter og nye generasjoner er i ferd med å konfrontere disse fordommene.

Når gufs fra fortiden blir presentert som virkelighetsbilder i beste sendetid på TV, eller som sannheter fra forelesere eller ledende politikere, kan kanskje dette fungere som nyttige påminnelser om hva dette oppgjøret egentlig går ut på, og om hvor viktig det er å gjennomføre det.

Bildetekst: FORESTILLINGER: Vi er oppflasket med beretninger og eventyr som har lite med afrikansk virkelighet å gjøre, og med forestillingen om at Afrika er ensamling med temmelig like landsbyer. Bildet er tatt i Kenya under Fadderaksjonen i januar. ARKIV: TV 2

©Bergens Tidende

Skriv ut

Lukk